

LUNDS
UNIVERSITET
Socialhögskolan

Att vara torr i ett blött samhälle

- En narrativ analys om att välja nykterhet i ett samhälle med alkoholtradition

Hanna Olsson

Kandidatuppsats (SOPA 63)

HT 2019

Handledare: Elizabeth Martinell Barfoed

Abstract

Author: Hanna Olsson

Title: Being dry in a soaked society – a narrative analysis about choosing sobriety in a society with alcohol tradition

Supervisor: Elizabeth Martinell Barfoed

Assessor: Tove Harnett

The aim of this thesis was to analyze how drug- and alcohol-free people make sense of their experiences from living in a society with drinking culture. The method for this study consisted of qualitative interviews with five abstainers. A constructivist approach was used, i.e. the narratives in this thesis were seen as subjective narratives, constructed by the storyteller. The framework of this thesis was built upon the idea that it is possible to understand how drug and alcohol-free people understand the world and how they understand themselves by analyzing how they talk about their experiences, as well as analyzing what particular vocabulary they use. Narrative analysis and the terms; meaning-making and interpretive frames was used to implement this thesis. This study found that the narratives in the interviews mainly revolved around four themes; social exclusion, experiences of preconception, a decreased interest in the sober lifestyle and narratives about the choice to live a life without alcohol and drugs. Furthermore, the analysis was based on these four themes. To summarise the findings of this thesis, the narratives reflects the alcohol culture in our society. Findings from the interviews analyzed showed that drug- and alcohol-free people regularly explains, motivates and defends their choice of living a sober lifestyle while they're talking about their experiences. This study has attempted to highlight the importance of analyzing narratives in order to understand how abstainers make sense of their experiences.

Keywords: Abstainer, meaning making, interpretive frames, narrative analysis,

Förord

Jag vill rikta ett stort tack till de människor som deltog i denna studien, utan era berättelser om era upplevelser och erfarenheter hade denna studien inte varit möjlig. Era berättelser är vad som gör denna uppsatsen. Jag vill även tacka min handledare Elizabeth Martinell Barfoed för betydelsefullt stöd under arbetsprocessen. Tack!

Hanna Olsson

8 januari 2020

Innehållsförteckning

Abstract	2
Förord	3
1. Problemformulering	6
1.1 Syfte.....	7
1.2 Frågeställningar.....	7
1.3 Begreppsförklaring.....	8
1.4 Nykterism som fenomen.....	8
1.4.1 Historisk tillbakablick.....	8
1.4.2 Andelen nykterister i Sverige 1947–2004.....	8
1.5 Förförståelse för fenomenet nykterism.....	9
2. Tidigare forskning	9
2.1 Nykteristers sociala, fysiska och psykiska hälsa.....	9
2.2 Valet att avstå alkohol- och droger.....	10
2.3 Alkoholnorm.....	11
3. Teoretiska utgångspunkter	11
3.1 Narrativ teori.....	11
3.2 Berättelsens sex element.....	11
3.3 Meningsskapande.....	12
3.4 Tolkningsramar.....	13
4. Metod	13
4.1 Narrativ metod.....	13
4.2 Kvalitativ ansats.....	13
4.4 Narrativa intervjuer.....	14
4.4.1 Semistrukturerade intervjuer.....	14
4.4.2 Intervjuguide.....	14
4.4.3 Intervjuns kontext.....	15
4.5 Urval.....	16
4.5.1 Intervjudeltagarna.....	16
4.6 Forskningsetik.....	17
4.6.1 Information till intervjudeltagaren.....	17
5. Bearbetning av empiriskt material	17
5.1 Transkribering.....	18
5.2 Sortering av kvalitativt material.....	18
5.2.1 Intervjuns ‘vad’ och ‘hur’.....	19
5.3 Tillförlitlighet och trovärdighet.....	20
6. Analys	20
6.1 Berättelser om exklusion från sociala sammanhang.....	20
6.2 Berättelser om föreställningar om nykteristen.....	28
6.3 Berättelser om den nyktra livsstilens minskade attraktion.....	32
6.4 Berättelser om valet att avstå från alkohol- och droger.....	33
6.4.1 Nykterhet som konsekvens av något.....	33
6.4.2 Nykterhet som livsstil.....	35
6.4.3 Nykterhet som ställningstagande.....	36
7. Resultat	39
7.1 Narrativ – berättelsernas struktur.....	39
7.2 Tolkningsramar och meningsskapande i berättelserna.....	39
8. Avslutande diskussion	40
8.1 Förslag på vidare forskning.....	41

1. Problemformulering

Alkohol har en central plats i samhället - tre fjärdedelar av medborgarna i EU och 90 procent av Sveriges vuxna befolkning konsumerar alkohol. Nio av tio svenskar konsumerar alkohol vilket betyder att 10 procent av Sveriges befolkning lever ett alkoholfritt liv (European Commission 2010:8).

Under 1900-talet har antalet alkohol- och drogfria människor minskat i Sverige. År 1968 levde 39 procent av kvinnorna i Sverige ett alkohol- och drogfritt liv, 1976 hade siffran halverats till 19 procent och 2008 uppgav 10 procent av kvinnorna att de levde ett alkohol- och drogfritt liv. Statistiken bland män visar på samma nedåtgående kurva; mellan 1968 och 2008 minskade andelen drog- och alkoholfria män i Sverige från 12 procent till 10 procent (Härkönen och Mäkelä 2010: 399–400).

Att Sverige är ett land med alkoholtradition bekräftas av bättre i många studier. I Satos (2004:16) intervjustudie berättar ungdomarna om alkoholkonsumtion som något som är en självklarhet, socialt accepterat och oflekterat. Ungdomarna berättar att de känner sig tvungna att försvara och motivera sin nykterhet i sociala sammanhang när det konsumeras alkohol. För att slippa motivera sin nykterhet berättar vissa av ungdomarna att de söker sig till alkohol- och drogfria sammanhang, eftersom deras nyktra förhållningsätt upplevs som mindre problematiskt där (Sato 2004:32). Liknande berättelser framkommer i Bayleys et al (2013: 6–7) intervjustudie där ungdomarna berättar att de ibland medvetet undviker vissa sammanhang där de vet att det kommer att konsumeras alkohol- och droger.

I Narin et al. (2007) intervjustudie framkommer berättelser om hur ungdomar som inte brukar alkohol- och droger förhåller sig till alkoholtraditionen. Genom att identifiera sig med andra normer i religiösa grupper, genom att vara sportig eller hälsosam, genom fritidsaktiviteter som motsätter alkoholbruk, genom att rekonstruera alkoholnormen som något motbjudande eller genom att med alkoholfria drinkar låtsas vara konsument och även låtsas vara berusad i sociala sammanhang där alkohol brukas. Detta för att det finns starka föreställningar i samhället om att man som nykterist är tråkig (Ibid.).

I Ingegerd Sigfridssons (2005:155–157) intervjustudie framkommer liknande berättelser som i Satos (2004) studie. Intervjupersonerna hävdar att själva valet att avstå från alkohol- och droger

inte är något problem i sig, det är pressen att behöva motivera sitt beteende inför den alkoholkonsumerande omgivningen som beskrivs vara den största utmaningen.

Nykterism framställs i flera studier närmast som en avvikelse. Mitt intresse att intervjua nykterister utgår just ifrån hur det är att leva som nykter i ett samhälle med stark alkoholtradition. Genom det nyktra valet kan vi också lära oss en del om övriga samhället. Jag menar att det finns en kunskapslucka i socialt arbete om alternativa sätt att förhålla sig till droger och alkohol – att välja nykterhet är ett exempel på ett livsval som kan kasta ljus över alternativa sätt att leva, vilket är viktigt inte minst i socialt arbete.

Många studier om nykterism fokuserar på hälsa, men även här finns ett avvikarfokus. Pedersen (2013) menar att nykterister kan utgöra en riskgrupp vad gäller psykosocial ohälsa jämfört med lågkonsumenter av alkohol. I Skogen, Henderson, Stordal & Mykletun (2009) studie med 39 000 deltagare undersökte forskarna graden av ångest och depression bland personer som inte drack alkohol alls, lågkonsumenter och måttliga konsumenter av alkohol. Studien visade att riskgruppen var de som själva identifierade sig som nykterister. Det fanns en signifikant skillnad i risk för ångest och depression mellan självidentifierade nykterister och de som uppgav att de för tillfället bara inte konsumerade alkohol (Ibid.).

I denna uppsats studeras fenomenet nykterism med hjälp av begreppen meningsskapande och tolkningsramar för att synliggöra nykteristers upplevelser och erfarenheter av att vara alkohol- och drogfria i ett samhälle med alkoholtradition (Johansson 2005). Samt så görs en narrativ analys av intervjupersonernas berättelser, detta med hjälp av berättelseelementen *complicating action* och *evaluation* (Rennstam & Wästerfors 2015:60). Empirin utgörs av fem intervjuer med kvinnor- och ickebinära.

1.1 Syfte

Syftet med studien är att analysera hur personer som lever ett alkohol- och drogfritt liv berättar om sina erfarenheter.

1.2 Frågeställningar

- Hur berättar intervjupersonerna om valet att avstå från alkohol och droger?
- Vilka berättelser om det alkoholfria livet framträder i intervjuerna?

1.3 Begreppsförklaring

Nykterist – Enligt nykterhetsrörelsen IOGT-NTO är en människa nykterist om hen lever ett liv i helnykterhet, det vill säga, man konsumerar ej alkoholdrycker med högre alkoholhalt än 2,25 volymprocent, narkotika eller andra gifter med berusande effekt (IOGT-NTO 2019).

1.4 Nykterism som fenomen

1.4.1 Historisk tillbakablick

Nykterhet som idétradition utvecklades under antiken och har genom historien antagit olika former av idéinnehåll. Homeros, författare i antikens Grekland, använde begreppet *sophrosyne* för att beskriva personer som motstår lockelsen att inmundiga omåttlig dryckjom (Zetterberg 1979:11). I Platons texter från antikens Grekland benämns *sophrosyne* som en av de fyra stora dygderna, vilket senare översatts till måttlighet. På latin kom *sophrosyne* att kallas *temperantia*; i boken *Somme le Roi 1279* skriven för kung Filip av Frankrike avbildas *Temperantia* som en gestalt som avråder en kvinna att dricka ett glas vin hon serveras vid en festmåltid (Zetterberg 1979:11). Volymen hos hembränneriet i Sverige var bakgrunden till den svenska prästen Peter Wieselgrens stora inhemska nykterhetsrörelse vid 1800-talets mitt, en rörelse med måttlighet som ledord. De anglosaxiska nykterhetsrörelserna kom till Sverige på 1870-talet, deras sätt att organisera sig gjorde dem snabbt dominerande. De förordade helnykterhet, inte måttlighet som Wieselgren. De anglosaxiska rörelserna ville ta avstånd från den redan då utbredda sociala normen, den om att konsumera alkohol (Glanz, K & Maddock, J. 2005). Steget från antikens *sophrosyne* - dygden att sätta gränser för sig själv - till regeln inom svensk nykterhetsrörelse att aldrig konsumera drycker med mer än 2,25 viktprocent är historiskt sett lång men psykologiskt sett kort (Zetterberg 1979:12).

1.4.2 Andelen nykterister i Sverige 1947–2004

Det har gjorts en rad folkhälsoundersökningar under 1900-talet i Sverige med både kvalitativa och kvantitativa metoder för att undersöka den svenska folkhälsan. Andelen drog- och alkoholfria människor i samhället har under en längre period minskat vilket speglar den nyktra livsstilens minskade attraktivitet (Backhans & Leifman 2001:58). 1947 var varannan 17-åring i Sverige absolutist och tjugo år senare, år 1967, var endast var femte 17-åring i Sverige absolutist (Bromme 1979:51; SOU 1971:77). Sifo genomförde 1977 en undersökning med ett slumpmässigt urval där man intervjuade 2000 människor i åldrarna 18–70 år; undersökningen

visade att 19 procent av den svenska befolkningen levde ett drog- och alkoholfritt liv. Andra regelbundenheter man fann i undersökningen var bland annat att nykterister i regel hade sin sysselsättning inom jordbruk och sjuk- och socialvård (Zetterberg 1979:13). Statens folkhälsoinstitut (2004) genomför varje år enkätundersökningen *Hälsa på lika villkor* med syfte att undersöka den nationella folkhälsan med fokus på fysisk, psykisk och social hälsa. Enkäten skickades år 2004 ut till 20 000 personer i åldrarna 16–84 och resultaten pekade på att åtta procent av männen och tio procent av kvinnorna i åldrarna 18–29 år inte drack alkohol (Ibid.).

Vad minskningen av antalet nykterister i samhället beror på är svårt att ge ett konkret svar på. Bromme (1979:55) skriver om nykterhetsrörelsens tillbakagång och hävdar att det kan finnas ett samband mellan att samhället fått en ökad grad av social och ekonomisk trygghet samt ökningen av disponibla inkomster och nykterhetsrörelsens minskade attraktivitet (Ibid.).

1.5 Förförståelse för fenomenet nykterism

Min förförståelse för fenomenet nykterism är bristande, detta på grund av att jag själv konsumerar alkohol och har växt upp under hemförhållanden där alkohol har konsumerats. Min uppväxt i ett samhälle med stark alkoholtradition kombinerat med den alkoholtradition som finns inom min familj kan ha präglat min undersökning och påverkat vilka frågor jag ställt till mina intervjudeltagare, vilka frågeställningar jag upplevt som intressanta och övriga metodologiska överväganden.

2. Tidigare forskning

2.1 Nykteristers sociala, fysiska och psykiska hälsa

Mona Backhans & Håkan Leifman (2001:65) skriver om nykteristen som avvikare. Författarna hävdar att det finns två typer av nykterister; den traditionella nykteristen vars avhållsamhet grundar sig i ett ideologiskt ställningstagande, dessa människor blir socialt isolerade på grund av sitt avvikande val, och de redan avvikande med dålig psykisk hälsa och sociala problem, där avhållsamhet är en del av deras utanförskap. Författarna skriver vidare att nykterism som fenomen har fått ökad uppmärksamhet inom alkoholforskningen eftersom studier som genomförts har visat att nykterister löper högre risk att drabbas av ohälsa än personer som konsumerar alkohol (Backhans & Leifman 2001:58). Författarna presenterar i sin text resultaten

från en undersökning som genomfördes i Stockholm under senare delen av 1900-talet. Undersökningen visar att nykterister har sämre självrapporterad hälsa och sämre kontaktnät än individer som konsumerar alkohol (Backhans & Leifman 2001:64). En av förklaringarna till detta samband är att valet att inte dricka många gånger leder till social isolering, vilket i längden kan ge psykiska och fysiska besvär (Ibid.).

Även Ross (1977) skriver om att nykterister blir socialt isolerade och en av hans teorier till detta att drog- och alkoholfria människor blir stämplade som trista, eftersom de inte lever ut på samma sätt som berusade personer.

Pedersen (2013) genomförde en longitudinell studie där han följde 2000 ungdomar under 15 års tid. Studien visar att gruppen med ungdomar som levde ett alkohol- och drogfritt liv hade ett svagare nätverk med vänner vid 21 års ålder än resten av undersökningspopulationen. Vid 28 års ålder hade gruppen en högre grad av ångest och depression än gruppen som drack måttliga mängder alkohol (Ibid.).

2.2 Valet att avstå alkohol- och droger

Rolf Bromme (1979:61) skriver om valet att avstå alkohol- och droger och menar att det vanligaste skälet till att nykterister väljer att avstå alkohol- och droger är för att man anser att man inte har något behov av det. Andra vanliga orsaker är att man avgivit ett nykterhetslöfte och därefter kommer viljan att bidra till att bryta alkoholtraditionen. Först på fjärde plats kommer det mer individuella skäl att alkoholdrickande är skadligt för den egna hälsan (Ibid.).

Zetterberg (1979: 16-22) skriver att det går att identifiera fyra olika livsstilar hos personer som lever ett alkohol- och drogfritt liv. Den traditionella nykterhetsrörelsen som är en proteströrelse mot alkoholtraditionen, den motorbaserade nykterhetsrörelsen som tar fasta på alkoholens del i trafikolyckor, den hälsocentrerade nykterhetsrörelsen där man propagerar för en sund livsföring med friluftsliv, motion, näringsrik mat, avhållsamhet från tobak och den frikyrkliga rörelsen (Ibid.).

Karlsson, Holmberg & Weibull (2018) skriver även dem avslutningsvis om valet att avstå alkohol. Författarna menar att nykterhet kan vara ett resultat av att man vill ta avstånd från njutningsmedel, att avstå alkohol kan vara ett sätt att visa att man har stark karaktär och god

moral. Vidare nämner författarna även hälsoskäl som en anledning till att avstå från alkoholkonsumtion.

2.3 Alkoholnorm

Becker (1963) skriver om alkoholnormen i samhället och hävdar att det finns en informell regel i samhället som säger att man som människa ska konsumera alkohol. Vidare skriver Becker att det kommer att bli konsekvenser för den som bryter mot denna informella regel, precis som det blir om man bryter mot vilken annan informell regel i samhället som helst. Sanktionen kan bestå av påtvingat utanförskap, ifrågasättande av handlingar och åsikter eller övertalningsförsök från omvärlden att börja konsumera alkohol (Ibid.). Även John Lilja et al., (2003) och Järvinen et al., (2013) skriver om alkoholens roll i sociala sammanhang, författarna menar att alkohol är en del av kulturen och belyser dess roll ibland annat sociala sammanhang och menar att alkoholen underlättar sociala relationer.

3. Teoretiska utgångspunkter

3.1 Narrativ teori

I studien används narrativ teori, vilket är teorier om berättelsen och berättandet (Johansson 2005: 20–21; Riessman 2008:3). Narrativ teori är användbart för min studie då jag på mikronivå önskar analysera människors berättelser om att leva ett alkohol- och drogfritt liv i ett samhälle med alkoholtradition. Johansson (2015) skriver att narrativ forskning är intresserad av att undersöka tolkningsprocesser, meningsskapande, betydelsesystem och definitioner. Genom att studera narrativ så studerar man hur människan gestaltar och upplever sin fysiska och sociala värld, i människors konstruktioner av sina berättelser så förklarar, förnekar och poängterar man sina erfarenheter vilket säger något om berättaren och berättarens värld (Hydén 1997:16). I studien används begreppen *complicating action* och *evaluation* som ingår i Labov och Waletzky's strukturella analys (Rennstam & Wästerfors 2015:60).

3.2 Berättelsens sex element

Labov och Waletzky hävdar att det behövs sex fullständiga element för att något ska betraktas som en berättelse. Först kommer ett *abstract* som berättar berättelsens poäng, sen kommer en *orientering* som anger tid, plats, personer och liknande. Därefter kommer en serie händelse eller *complicating action*. Olika händelser är alla berättelsers kärna eller minsta gemensamma

nämnare, de omfattar ofta en vändpunkt eller en kris av något slag. Därefter följer en upplösning, där händelserna når ett slut, detta element kallas *resolution*, och en värdering kallad *evaluation*, där berättaren kommenterar det sagda. Slutligen nämner Labov och Waletzky *coda*, den avrundning i berättelsen som för tillbaka lyssnaren till nuet (Rennstam & Wästerfors 2015:60).

Lars-Charister Hydén (1997:19) skriver om vad en berättelse är och menar att en minimal definition av berättelsebegreppet är att betrakta det som en mycket avgränsad enhet inom ramen för ett pågående samtal. Hydén nämner vardagliga situationer, som när vänner och familj samlas, för att exemplifiera vad han syftar på. Berättelsebegreppet kan också definieras i mycket bredare termer, bland annat i bemärkelsen livsberättelse. En livsberättelse är komplex och kan omfatta en hel rad underberättelser, berättas vid flera tillfällen och framställas i intervjuform eller mer vardagliga former. Även om berättelsens form kan skifta så finns det några centrala drag som gör en berättelse till just en berättelse, centralt för berättelser är att dem innehåller *händelser*, sker i ett visst *sammanhang*, är *orsakade* eller *förorsakade* av något och *upplevda* av någon och som *framställs* av någon (Ibid.).

Hydén (1997:19) skriver vidare att det är viktigt att uppmärksamma att berättelsen som uttrycksform endast är ett av flera sätt att kommunicera muntligt och skriftligt. I synnerhet i muntlig kommunikation är distinktionen mellan berättelser och något som är snarlikt berättelser, nämligen det som på engelska kallas *accounts*, viktigt att uppmärksamma. Hydén skriver att begreppet *accounts* inte är möjligt att översätta till svenska, men motsvarar närmast begreppen redogörelse och redovisning. Redogörelser menar Hydén har formen av förklaringar, och innehåller därför inte några specifika narrativa element (Ibid.).

3.3 Meningsskapande

Enligt Lars-Charister Hydén (1995:16) är det själva meningsskapandet i människors berättelser som gör dem intressanta att studera. Genom att berätta om våra erfarenheter skapar människan mening i sina erfarenheter. Meningsskapande handlar om berättarens sätt att tänka om och finna förståelse för en händelse. Mening handlar om att vi som människor vill förstå det vi upplever eller utsätts för. När människor pratar om händelser i sitt liv handlar det ofta om något som varit en vändpunkt eller en viktig förändring som har påverkat individen (Johansson 2005:18; la Cour & Hvidt 2010). Berättelsen ägs av berättaren och det är berättaren, individen, som väljer

vad som ska ingå i berättelsen och vad som väljs bort. Ju längre en berättelse är, desto fler generaliseringar av händelseförlopp har troligtvis gjorts för att få berättelsen att gå ihop (Vulovic 2013). Meningsskapande används i denna studie som begrepp för att analysera hur intervjupersonerna framställer sig själva - vilka betydelser ges de livserfarenheter som presenteras? (jfr. Holstein & Gubrium 2000).

3.4 Tolkningsramar

De ord och uttryck som intervjupersonerna använder för att förklara, motivera eller försvara olika positioner kan kallas för tolkningsramar (jfr. Jönson 2001). Med tolkningsramar avses de mer specifika resurser som berättaren använder vid berättelsekonstruktionen, till exempel; '*Min barndom var såhär därför..*'. Tolkningsramar kan beskrivas som "sammanhållna paket av beskrivningar, exempel, symboler och avbildningar som gör samhällliga fenomen begripliga" (jfr. Jönson 2001). Begreppet ram kan vara missvisande och föra tankarna till en begränsning, men dessa tolkningar kan alltså också ses som resurser, dvs. färdiga vokabulärer att använda när den personliga berättelsen iscensätts (jfr. Holstein & Gubrium 2000). Med begreppen *meningsskapande* och *tolkningsramar* kommer jag att analysera hur intervjupersonerna skapar mening av sina erfarenheter i sina berättelser.

4. Metod

4.1 Narrativ metod

I denna studien används narrativ metod, narrativ metod inbegriper de metoder som används för att samla in och analysera muntliga eller skriftliga berättelser (Johansson 2005:21). Narrativ metod är användbart för att skapa förståelse för berättelsens kraft att förmedla information om samtiden, människans kulturarv och den enskilda individens sätt att uppleva världen (Johansson 2005). Inom narrativ forskning låter forskaren deltagaren berätta om sina erfarenheter och sedan använder forskaren de berättelser som framkommer för att skapa förståelse för det som deltagaren har berättat (Hydèn 1997:9).

4.2 Kvalitativ ansats

Studien har en kvalitativ ansats eftersom jag är intresserad av språk och kommunikation snarare än kvantifiering vid insamling och analys av studiens empiri (jfr. Bryman 2011:340). En kvalitativ ansats är användbar om man önskar studera en människas sociala verklighet, det är

ett fruktbart redskap för att studera hur sociala processer och mönster förändras och utvecklas över tid (Bryman 2011:341; Bryman 2011:365). I min studie är jag intresserad av att intervjua ett begränsat antal personer för att sedan analysera intervjupersonernas berättelser (Bryman 2011:355; Bryman 2011:371). I kvalitativa studier söker man efter mönster och variation (Ryen 2004; Bryman 2011). Studien är induktiv då jag arbetar empirinära och använder min insamlade empiri som grund för analysen.

4.4 Narrativa intervjuer

Martyn Denscombe (2018:268) hävdar att intervjuer är den metod som ger bäst utdelning när avsikten är att undersöka komplexa och subtila fenomen, med subtila fenomen syftar Denscombe på; åsikter, uppfattningar, känslor och erfarenheter. Lars-Christer Hydén (1997:24) beskriver att det finns två sätt att samla in data för att analysera en berättelse, man kan studera naturligt förekommande samtal som till exempel sker ute i välfärden mellan en sjuksköterska och en patient och i efterhand identifiera berättelser i materialet. Man kan också använda forskningsintervjuer och formulera frågor som uppmuntrar intervjupersonen till berättande. I denna studie har jag gjort det sistnämnda, jag har genomfört narrativa intervjuer och har i intervjuerna ställt frågor som uppmuntrar intervjudeltagaren till berättande.

4.4.1 Semistrukturerade intervjuer

Fem semistrukturerade narrativa intervjuer har genomförts. Vid semistrukturerade intervjuer arbetar forskaren ofta med en intervjuguide där teman och en rad huvudfrågor är definierade på förhand, samtidigt som det finns utrymme för avstick om intervjudeltagaren tar upp något som av forskaren anses vara intressant (Justesen & Mik-Meyer 2012:46). Forskarens uppgift är att försöka få alla intervjupersoner att reflektera över samma tema och ställa följdfrågor om någon intervjudeltagare ger mindre omfattande svar, detta för att forskaren ska lämnas med en liknande massa empiri efter varje genomförd forskningsintervju (Justesen & Mik-Meyer 2012:47; Rennstam & Wästerfors 2015:213). Under mina semistrukturerade intervjuer följde jag ibland upp med följdfrågor för att förstå intervjupersonernas resonemang.

4.4.2 Intervjuguide

Vid genomförandet av intervjuerna användes en intervjuguide. Holstein & Gubrium (1995:76) hävdar att det är ett bra redskap att luta sig tillbaka på under intervjun för att kunna styra samtalet mer eller mindre. Intervjuguiden bestod av tio öppett formulerade frågor, utformade att

uppmåna intervjupersonen till berättande. Frågor som är formulerade på ett öppet sätt lockar fram berättelser i högre utsträckning än frågor som är mer stängda och detaljerade (Riessman 1997). Förutom att min intervjuguide bestod av ett antal övergripande teman och ett tiotal öppet formulerade frågor så innehöll den frågor gällande intervjupersons utbildningsnivå och ålder. Justesen & Mik-Meyer (2012:50) beskriver metodiskt hur man ska gå tillväga och tänka vid utformandet av sin intervjuguide, vid utformandet av min intervjuguide så använde jag deras modell. Jag började processen med att brainstorma tänkbara frågor och grupperade sedan dessa frågor i olika ämneskategorier. Därefter sorterade jag de frågor jag hade under varje tema och raderade de frågor jag fann överflödiga eller i allmänt oanvändbara för att besvara studiens syfte. Processen med att utforma intervjuguiden var precis som författarna skriver tidskrävande men gav mig goda förutsättningar att samla in den empiri som behövdes för att uppnå studiens syfte. I efterhand inser jag att den semi-strukturerade intervjuguiden kan ha påverkat berättelsernas utformning negativt, en mer öppen intervjuguide hade möjligen uppmuntrat till andra berättelser.

4.4.3 Intervjuns kontext

Intervjuerna pågick under cirka 45 minuter vardera och spelades in på band. Platsen för mina intervjuer skiftade, fyra av fem intervjuer genomfördes i bokade grupprum i tyst och neutral skolmiljö (Justesen & Mik-Meyer 2012:45). Ryen (2004) skriver om det interaktionistiska momentet i en intervjusituation och poängterar att det är intervjupersonerna som är experter på sina erfarenheter och att forskaren genom användandet av värderingsfria frågor och utan värdeladdade ord ska försöka få intervjudeltagarna att berätta om sina erfarenheter. Även Mats Alvesson (2011) skriver om forskarens roll i intervjusituationen och poängterar att det är viktigt att komma ihåg att forskaren påverkar intervjupersonen. Vilket tonläge som forskaren använder och andra yttre omständigheter kommer att styra intervjun i olika riktningar och skapa ramar för intervjupersonen. Intervjupersonen ska i minsta möjliga mån få tillgång till forskarens åsikts- och värderingskorridor (Ibid). Att hålla en neutral position under intervjuerna var en utmaning då det många gånger känns naturligt att reagera och visa känslor när man är part i ett samtal. Att hålla en neutral position upplevde jag som extra svårt vid de tillfällen då intervjuerna berörde tunga ämnen. I mitt inspelade material från intervjuerna har jag noterat sekvenser där jag per automatik uttrycker mig något värdeladdat. Intervjusituationen är i hög grad präglad av maktrelationen mellan intervjuare och intervjuad, intervjuaren som ställer frågor och den intervjuade som förväntas svara (Johansson 2005:243).

4.5 Urval

I studien används ett subjektivt urval, med ett subjektivt urval har jag som studiens genomförare möjlighet att välja ut personer som har erfarenheter inom området nykterhet, vilket är det forskningsområde som jag önskar studera (Denscome 2018:68). Ett subjektivt urval är gynnsamt för min studie då jag som forskare har viss kännedom om fenomenet nykterism som ska undersökas och medvetet kan välja intervjupersoner som lever ett alkohol- och drogfritt liv, då det endast är dessa personer som är relevanta för min studie (Denscome 2018:72).

För att komma i kontakt med drog- och alkoholfria människor kontaktade jag nykterhetsorganisationen IOGT-NTO Lund via email och frågade om någon av deras medlemmar kunde tänka sig att ställa upp på en intervju. Vidare skrev jag ett inlägg i gruppen *Malmögäris – och ickebinäris* på Facebook där jag presenterade min studie och efterfrågade intervjupersoner. Gruppen *Malmögäris* och *ickebinäris* har 5360 medlemmar och i informationen om gruppen beskrivs gruppen vara en intersektionell grupp med fokus på feminism, antirasism och syskonskap. Jag valde att använda mig av denna grupp då jag noterat att det diskuterats nykterhet i gruppen innan och att det finns gruppmedlemmar som lever ett drog- och alkoholfritt liv. En av studiens intervjupersoner kommer från nykterhetsorganisationen IOGT-NTO och fyra av studiens intervjupersoner kommer från Facebookgruppen *Malmögäris- och ickebinäris*, då det endast var dessa fem som hörde av sig och var intresserade av att delta i studien så behövde jag inte välja bort någon och selektera ytterligare.

4.5.1 Intervjudeltagarna

Intervjudeltagarna är mellan 20–70 år och samtliga är kvinnor. Nedan presenteras intervjudeltagarna med nya namn och utan ålder på grund av anonymiseringskäl.

- Sofia är uppväxt i en större stad i Sverige, hon har sedan hon tog studenten arbetat kreativt med bild och form.
- Louise kommer från en mindre stad i Sverige, hon har pluggat på högskola och jobbar idag inom vård och omsorg.
- Emma är uppväxt i ett mindre samhälle, hon pluggar sedan ett antal år tillbaka på universitetet och önskar i framtiden arbeta inom IT.

- Anna bor i ett mindre samhälle, hon har pluggat vid universitetet och arbetar idag som barnmorska.
- Ingrid bor idag i en större stad i Sverige, hon har pluggat enskilda kurser på universitetet och önskar jobba med miljöfrågor i framtiden.

4.6 Forskningsetik

Vid en forskningsstudie finns det ett antal etiska frågeställningar och hänsynstaganden som forskaren måste reflektera över och ta hänsyn till. Forskningsetiska frågeställningar handlar till stor del om att skydda de undersökningsobjekt som deltar i undersökningen.

4.6.1 Information till intervjudeltagaren

Bill Gillham (2005:10) skriver om forskningsetik vid intervjustudier och hävdar att många läroböcker rekommenderar att man öppet berättar om undersökningens syfte för de tilltänkta intervjupersonerna och att man delger information om hur exempelvis de bandade intervjuerna kommer förvaras, hur de kommer analyseras och vidare hur resultaten kommer användas. Målsättningen är att intervjupersonerna ska få insyn i vilka som får lov att ta del av det inspelade materialet samt vilka som får läsa det transkriberade materialet, hur man som forskningsdeltagare kan garanteras anonymitet och hur detta kan säkerställas i praktiken. Vilka publikationer som intervjumaterialet är tänkt att ingå i samt hur ett eventuellt medieintresse kommer att hanteras av forskaren (Gillham 2005:13; Justesen & Mik-Meyer 2012:51). Innan intervjuerna påbörjades fick intervjupersonerna ta del av ett informations- och samtyckesbrev. Dokument innehöll information om syftet med studien, att det inspelade materialet först kommer att transkriberas och sedan kommer ljudfilen att raderas. I informations- och samtyckesbrevet står det även att intervjupersonerna är helt anonyma och att studiens resultat kommer att publiceras i skol- och utbildningssyfte på lunds universitets hemsida för c-uppsatser, tillgänglig för allmänheten. Brevet avslutas med ett stycke om att det är frivilligt deltagande och att intervjupersonerna när de vill kan avbryta deltagandet i studien utan att behöva förklara varför.

5. Bearbetning av empiriskt material

När jag vid fem intervjuer ansåg att min studie hade en tillräcklig mättnad påbörjades bearbetningen av det empiriska materialet. I detta avsnitt kommer jag att belysa hur processen med bearbetningen av mitt inspelade intervjumaterial har sett ut.

5.1 Transkribering

Transkribering av mitt intervjumaterial skedde löpande parallellt med att jag genomförde mina intervjuer. Min tanke och vision var att transkribera det inspelade materialet så tidsmässigt nära inpå den fysiska intervjun som möjligt för att ha intervjun så färskt som möjligt i minnet. Riessman (2008) skriver att transkriberade intervjuer som grundar sig i inspelat material ger goda förutsättningar för att återge vad som sades under intervjun, men fångar samtidigt inte alla delar av interaktionen mellan intervjuare och intervjuperson. Riessman skriver vidare att gester och icke-verbala uttryck lätt går förlorat i det transkriberade materialet. Hur detaljerad man som forskare ska vara när man transkriberar är svårt att skapa rutinmässiga regler kring, det beror delvis på hur forskaren tänkt att analysera sitt intervjumaterial (Justesen & Mik-Meyer 2012:48). När jag transkriberade mitt inspelade material så skrev jag ner alla ord som sades men dokumenterade inga gester och icke-verbala uttryck, dokumentation av gester och icke-verbala uttryck hade kunnat fördjupa min förståelse för mina citat i analysprocessen. Pauser under intervjuerna omskrevs med fyra punkter, ”....” och i de fall när jag inte kunde höra vad intervjupersonen sa så valde jag att helt utelämna det stycket från transkriberingen. För att behålla anonymitet så skrev jag inte ut några namn på personer, städer eller andra riktmärken som kan avslöja för läsaren vem intervjupersonen är. Rennstam & Wästerfors (2015: 219–210) skriver om intervjusituationen och den efterföljande transkriberingen och poängterar att även om intervjupersonen kan utöva ett visst inflytande och till och med kontroll under själva intervjun så går denna kontroll ofta förlorad när forskaren skapar sin text.

5.2 Sortering av kvalitativt material

Efter processen med transkribering befann jag mig i det som Rennstam & Wästerfors (2015:69) benämner som kaosproblemet. Kaosproblemet beskriver den oreda som kvalitativa studier präglas av som uppstår för att kvalitativt material aldrig anländer färdigsorterat. Semistrukturerade intervjuer rör sig alltid fram och tillbaka över olika teman och håller sig inte inom givna kategorier och ramar och det är därför viktigt att sortera sitt transkriberade kvalitativa intervjumaterial innan man börjar analysera det (Rennstam & Wästerfors 2015:73). För min del höll sig berättelserna i intervjuerna inom ramarna för det övergripande ämnet nykterism, men de spretade samtidigt i olika riktningar. Det finns inga givna ramar och standardiserade regler kring hur forskaren ska sortera sitt material, tvärtom finns det en stor öppenhet och är till stor del upp till varje forskare att bestämma (Rennstam & Wästerfors

2015:67). Vid bearbetningen och tematisering av mitt material så använde jag mig av Gubrium & Holsteins (1997) "vad" och "hur" som presenteras nedan.

5.2.1 Intervjuns "vad" och "hur"

En intervju kan läsas med fokus på *vad* som sägs; meningsinnehållet och *hur* det sägs; meningsproduktionen (Holstein & Gubrium 1997:142, Järvinen 2005:45). *Vad* handlar alltså om vad intervjupersonerna berättar innehållsligt och *hur* handlar om hur intervjupersonen berättar om något. Det innehåll som gång på gång "kommer tillbaka" i en berättelse är värt att uppmärksamma eftersom det utgör ett huvudinnehåll (Rennstam & Wästerfors 2015:69). Meningsproduktionen, hur intervjupersonerna pratar om något, handlar om hur intervjupersonerna formulerar sig under intervjun, till exempel vilka ordval, vokabulär och uttryck som används. Att uppmärksamma hur nykterister pratar om sin nykterhet kan exempelvis visa hur de reproducerar vissa stereotyper kring vad det innebär att vara nykterist (Rennstam & Wästerfors 2015:77).

Sorteringsprocessen bestod av två steg. Först sorterade jag intervjupersonernas berättelser utifrån deras egna ordval och vokabulär, därefter kategoriserade jag. Vid kategoriseringen skapade jag egna etiketter och delade upp intervjupersonernas ord i kategorier som jag skapade. Övergången från steg ett till steg två i sorteringsprocessen visar på det kreativa i analysprocessen. Vid kategoriseringen blir det extra tydligt att jag som studiens genomförare övergår från att återge vad som sägs till att tolka det (Rennstam & Wästerfors 2015:74).

Justesen & Mik-Meyer (2012:51) skriver att forskaren ska utforma sina teman utifrån studiens problemställning, vilket jag gjorde. Jag lekte mig fram i processen att skapa teman och försökte vara så öppensinnad som möjligt och resultatet blev ett antal teman som spretade åt olika håll men som alla var relevanta för mitt syfte och mina frågeställningar. Jag började då min process med att reducera mitt material. Rennstam & Wästerfors (2015:103, 202) skriver att processen när man som forskare reducerar sitt material är viktig, den processen lämnar forskaren med ett mer hanterbart material. Representationsproblemet har varit en utmaning för mig, precis som för andra kvalitativa forskare. För att hantera representationsproblemet har jag identifierat stycken i min empiri som jag anser exemplifierar materialet på ett rättvisande sätt. Rennstam & Wästerfors (2015) liknar forskaren under denna process vid en skulptör som till en början står med en oformlig massa och genom att skära bort vissa delar intar massan en mer bestämd form.

Att reducera sitt material är oundvikligt i kvalitativa studier då undersökningar ofta lämnar forskaren med ett hav av empiriskt material, men hur man gör det är en öppen fråga som är upp till varje forskare att avgöra (Ibid.). I min process med reducering så valde jag att använda mig av teman med tydliga och illustrativa citat som samtidigt var relevanta för att besvara mitt syfte och mina frågeställningar. Mina teman blev; *erfarenheter av social exkludering, föreställningar, valet att avstå droger* och *nykterhetens minskade attraktivitet*.

5.3 Tillförlitlighet och trovärdighet

Kvantitativa forskare menar att tillförlitligheten och trovärdigheten i kvalitativ forskning är låg då forskaren ges för mycket utrymme att bestämma vilken empiri som ska presenteras och vilken empiri som ska lämnas utanför presentationen. Att endast presentera en begränsad del av sin empiri kan agera missvisande (Ryen 2004). Trovärdigheten i denna studie höjs genom att jag har spelat in mina intervjuer och sedan transkriberat dem, mitt empiriska material är alltså inte ett resultat av vad jag i efterhand har kommit ihåg från intervjuerna. Att jag använder många och omfattande citat från mina intervjudeltagare i analysen ökar även trovärdigheten då det går att läsa vad deltagarna berättat och inte bara min tolkning av vad de berättat. Vid urvalet av citat utgick jag ifrån vad som exemplifierade intervjupersonernas berättelser. Metodens tillförlitlighet i denna studie höjs genom den utförliga beskrivningen av studiens genomförande som presenteras under rubrikerna metod och bearbetning av empiriskt material.

6. Analys

Syftet med analysen är att belysa hur intervjupersonernas berättelser är strukturerade samt vilka berättelser som framträder i intervjupersonernas berättelser. Analysen är indelad i olika rubriker baserat på de berättelser jag identifierat i mitt intervjumaterial. Avsnittet består av rubrikerna; *berättelser om exklusion från sociala sammanhang*, *berättelser om omgivningens föreställningar* och *berättelser om valet att avstå från alkohol- och droger*.

6.1 Berättelser om exklusion från sociala sammanhang

Återkommande i mina intervjudeltagares berättelser är berättelser om exklusion från sociala sammanhang. Emma berättar att hon har blivit exkluderad från sociala sammanhang vilket hon tror grundar sig i att hon inte dricker alkohol. I citatet nedan beskriver Emma att hon till en början varit en del av en gemenskap, men att denna samhörighet efter en tid har upphört. Emma berättar följande:

Många pratar om sin alkoholkonsumtion lite sorgset.. som att man egentligen kanske inte vill fast man gör det ändå.. asså som alla dåliga vanor.. om dom hade tänkt efter lite till så hade dom nog slutat.. men dom vill inte.. jag antar att det är obekvämt att behöva reflektera.. jag upplever liknande i andra val jag gjort.. jag är också vegan.. folk har svarat mig ”jag vill inte tänka på det” när det har kommit upp till diskussion.. jag upplever att det är tråkigt att det är en sådan kultur.. för folk.. jag tror att livskvaliteten generellt hade höjts i samhället om det inte hade funnits en så stark norm.. asså tillexempel för min del har det varit så att i vissa sammanhang känner jag väl ibland också att jag har kunnat bli exkluderad.. för att den enda gemensamma nämnaren är att man dricker tillsammans liksom.. men att det ändå finns en fin samhörighet och den får liksom inte jag vara en del av efter ett tag.. för att folk känner sig.. antingen att.. så antar de att jag inte vill vara en del av det eller så tycker de att det är jobbigt att jag är där.. Men jag bryr mig inte så mycket om det nu för tiden.. har folk inget intresse.. eller ja.. av att vara med mig.. så har jag inget intresse av att vara med dem heller.

Emma strukturerar sin berättelse med Labov & Waletzky's element complicating action (Rennstam & Wästerfors 2015:60). Emma berättar inledningsvis att hon har erfarenheter av att känna sig exkluderad från sociala sammanhang och avslutar med att berätta att hon inte bryr sig lika mycket längre huruvida hon blir exkluderad eller inte. Detta är en vändpunkt i berättelsen, hon bryr sig inte lika mycket längre om hon blir inbjuden till det sociala sammanhanget eller inte. Vidare kommenterar Emma det nyss berättade i sin berättelse, detta element kallar Labov & Waletzky för evaluation (Rennstam & Wästerfors 2015:60). Emma berättar att hon tror att det är en avsaknad av reflektion från hennes medmänniskors sida som gjort att de fortfarande konsumerar alkohol, därefter lägger hon till ”jag antar att det är obekvämt att behöva reflektera”. Genom detta tillägg reproducerar Emma bilden av alkoholkonsumenten som en bekväm inaktiv samhällsmedborgare, oförmögen att gå emot normen. Emma liknar människors alkoholkonsumtion vid vilken annan dålig vana som helst, en dålig vana som kommer att existera så länge alkoholkonsumenten är bekväm och inte börjar reflektera över den.

I berättelsen reproducerar Emma bilden av att det kan medföra sociala konsekvenser att inte konsumera alkohol, att bruka alkohol och att inte bruka alkohol ger i citatet intryck av att vara en vattendelare i sociala sammanhang, Emmas val att inte konsumera alkohol får negativa sociala konsekvenser för henne, Emmas val att välja bort alkohol verkar enligt henne i någon mån provocera hennes omgivning.

Sigfridssons (2005) avhandling styrker Emmas berättelse om social exklusion som resultat av att avstå alkohol. Sigfridsson (2005) skriver att alkohol är en dominerande dryck i den svenska umgängeskulturen och att konsumtionen tas för givet och att de människor som inte dricker alkohol måste förhålla sig till det i sociala sammanhang. Sigfridsson hävdar att det finns risk för social isolering för den enskilde individen om man väljer att inte förhålla sig till alkoholkonsumtionen (Ibid.).

I Sofias intervju framkommer också en berättelse om rädsla att bli socialt exkluderad på grund av att hon inte konsumerar alkohol- eller droger. Sofia berättar följande:

Jag har alltid haft en rädsla.. fram tills nu och fortfarande.. att bli dömd.. till exempel om jag är ute och dansar.. jag kan vara väldigt ”kul” och crazy när jag är ute.. och om det är några främlingar som kommer och börjar dansa med mig och har kul med mig.. och vi är galna tillsammans.. sen när de frågar ”vill du gå med och röka på eller vill du med och shota?” och jag säger nej tack.. då så är det väldigt vanligt att nya personers upplevelse av mig förändras väldigt snabbt till att jag är tråkig.. jag är inte alls så där crazy.. jag är feg till och med.. jag vågar inte släppa loss.. Jag har varit väldigt rädd att bli utstött.. jag är väldigt rädd att bli exkluderad.. om det kommer fram att jag inte dricker.. rädslan att bli dömd på det sättet har gjort att jag i jättemånga sammanhang har ljugit att så här.. ”nej inte just nu lite senare”.. eller typ så här.. ”jag dricker inte ikväll ska upp tidigt”.. istället för att säga typ så här ”jag dricker inte”. Plus att jag i den här rädslan att andra människor.. för det är också väldigt vanligt.. att andra människor tror att jag är jätte judgy och dömer dem för att de dricker.. vilket jag inte gör.. för.. det här är mitt beslut och jag lägger ingen värdering i vad

andra gör.. det handlar ju inte om mig.. det handlar om deras fördomar.. jag har haft den rädslan att de ska tro det om mig.. så då har jag alltid.. känt sånt behov av att.. när.. andra.. när jag ska berätta för andra att jag inte dricker.. så ska jag direkt försvara och börja förklara och såhär “bara för att jag inte dricker..”.. till någon på klubben där vi står intill en högtalare till någon som redan är packad.. “jag lägger ingen värdering i vad du gör.. du gör vad du vill.. ja asså det här är ingen stor grej”.. jag tar ansvar för situationen.. det är så jävla stört.. och det tror jag är jättevanligt.. och det tror jag är jättevanligt generellt när man bryter en norm..

Sofia strukturerar sin berättelse med hjälp av Labov & Waletzky's element complicating action (Rennstam & Wästerfors 2015:60). Sofia inleder berättelsen med att berätta om sin rädsla att bli dömd som tråkig och bli exkluderad på grund av att hon inte dricker. I slutet av citatet kommer en vändpunkt i berättelsen, Sofia berättar att omgivningen uppfattar henne som dömande av deras alkoholkonsumtion. Sofia beskriver att det finns en dubbelhet, Sofias rädsla att bli dömd av omgivningen och omgivningens upplevelse av att bli dömda av Sofia. Vidare strukturerar Sofia sin berättelse med hjälp av elementet evaluation (Rennstam & Wästerfors 2015:60). Sofia kommenterar sin berättelse genom att poängtera att bilden av henne som dömande endast är baserad på omgivningens fördomar och föreställningar av nykteristen och inte på faktiska omständigheter.

Genom att använda Holstein & Gubriums (1997) betoning på *hur* berättelsen framställs kan jag identifiera vilka ordval Sofia använder när hon berättar om sina erfarenheter. I hennes berättelse finns uttryck som; ‘rädd att bli utstött’, ‘rädslan att bli dömd’, ‘rädd att bli exkluderad’ och ‘om det kommer fram att jag inte dricker’. Genom att Sofia använder ordvalet rädsla flera gånger förstärks ett upplevt utanförskap.

Becker (1963) skriver om informella regler i samhället och efterföljande konsekvenser om man bryter mot dessa. Becker tar upp alkoholkonsumtion som exempel och menar att det är att bryta mot en informell regel om man inte dricker alkohol i en alkoholkultur. Att bryta mot en informell regel efterföljs alltid av en sanktion av något slag. Sanktionen kan bestå av påtvingat utanförskap, ifrågasättande av handlingar och åsikter eller övertalningsförsök från omvärlden. Att inte dricka är att inte vara en del av gemenskapen (Ibid.). Att ljuga om sin nykterhet blir ett

redskap för Sofia att undvika social exkludering, då det enligt henne är socialt accepterat att inte konsumera alkohol om man ska arbeta dagen efter.

Emma berättar att hon aldrig riktigt kan veta om hon blir exkluderad på grund av att hon är nykter eller på grund av andra normbrytande livsval hon har gjort. Följande citat är från Emmas berättelse om hennes erfarenheter av att dejta partners:

Ibland har jag känt oro att bli exkluderad.. när man dejtar till exempel.. jag är jättejobbig för man kan inte fråga ut mig på en öl och man kan inte heller gå ut och kaka var som helst för att jag är också vegan.. Asså.. jag har inte haft problem med det.. eller.. mer för mig själv.. asså jag är rädd för hur jag uppfattas snarare än att jag faktiskt har blivit bemött på ett annorlunda sätt.. jag brukar istället föreslå att vi ska ta en promenad liksom.. jag vill inte framstå på ett visst sätt med att jag stämplar mig själv för mycket att vara nykter.. men samtidigt är jag så här.. vill jag vara med någon som kommer stämpla mig för att jag är nykter då? Så ja.. hur öppen ska jag vara? och vad betyder det att vara öppen? och då menar jag gällande att berätta om min nykterhet.. min nykterhet brukar komma upp när jag väl blir utfrågad.. att jag liksom såhär.. ‘’amen vill du ta en öl?’’.. då brukar jag säga såhär att ja vi kan gå och ta en öl.. men bara så du vet så dricker inte jag och vissa är så att nämen: ‘’oj okej då går vi till ett annat ställe’’.. och då är jag såhär att: ‘’ja, men det behöver vi inte om du liksom inte vill.. men bara så du vet’’.. och vissa gånger så har vi gått ut på någon vinbar ändå liksom.. bara det att jag inte dricker och det har varit okej för dem.. Vissa blir nog lite.. jag tappar nog en del människor på det.. folk som är.. annars kanske lite bekväma med det.. plötsligt bara ‘’nämen oj okej, vad gör man då?’’.. Men ja, det är lite samma där, då får det vara så.. sen kan man ju inte veta.. asså.. hur många som.. liksom.. typ såhär.. har dissat en för det.. asså.. väljer.. att inte.. bjuda med en på saker.. eller.. sådär.. jag vet ju inte vilka anledningar det kan vara..

Emma strukturerar sin berättelse genom att hon presenterar en vändpunkt, complicating action, en bit in i sin berättelse (Rennstam & Wästerfors 2015:60).

Hon berättar inledningsvis att hon är rädd för hur andra uppfattar henne, därefter säger hon ”men samtidigt är jag så här.. vill jag vara med någon som kommer stämpla mig för att jag är nykter då?”. Berättelsen tar en vändpunkt genom att Emma går från att framställa sig själv som den som blir bortvald till någon som har möjlighet att välja bort. Resonemanget i hennes berättelse förändras och hon sätter sin egen vilja och sina egna behov i första rummet. Elementet evaluation (Rennstam & Wästerfors 2015:60) återfinns även i Emmas berättelse, först ställer hon sig frågande till hur öppen hon borde vara angående sin nykterhet och sedan kommenterar hon det nyss sagda genom att säga ”och vad betyder det att vara öppen?”.

Meningsproduktionen; *hur-et* i Emmas berättelse, visar vilken bild av nykteristen som Emma reproducerar. Emma använder uttryck som; ”oro att bli exkluderad”, ”jag är jättejobbig”, ”rädd för hur jag uppfattas” och ”dissat en” när hon beskriver sina erfarenheter av att vara nykter. När Emma berättar om sin ovisshet kring varför hon inte blir bjuden på vissa sociala tillställningar så pågår processer av det som Hydén (1995) kallar för meningsskapande. Emma skapar förståelse och mening utifrån sina erfarenheter när hon berättar om dem. När Emma berättar att hon aldrig riktigt kan vara säker på om hon blir exkluderad på grund av sin nyktra livshållning eller på grund av andra normbrytande livsval när hon dejtar, så handlar det om att hon vill förstå det som hon upplever att hon utsätts för.

John Lilja et al., (2003) belyser alkoholens roll när man dejtar och i sociala sammanhang i övrigt. Författarna skriver att alkoholen underlättar partnerkontakten, lyfter självförtroendet och ger en gemenskapskänsla vid konsumtion tillsammans med andra. Även Järvinen et al., (2013) skriver om alkoholens roll för att stärka människors självförtroende och underlätta sociala relationer.

Emma berättar vidare om sina erfarenheter av att ha blivit exkluderad i universitetssammanhang. Emma berättar att biljettpriset på biljetter till sittningar ofta är uträknat och bestämt utifrån att man förväntas konsumera alkohol. Berättelsen handlar om Emmas erfarenheter av att betala överpris på sittingsbiljetter:

När jag pluggade tillexempel.. när man köper en sittingsbiljett.. så får man alkoholbiljetter.. asså såhär.. då blir det inte värt det priset för mig

någonstans.. för det är medräknat i priset vad alkohol ska kosta.. så att.. kanske inte utbudet på evenemang sig.. utan det är liksom.. dom typerna av evenemang som man förväntas gå på.. finns det ju många av.. men alla andra blir man ju exkluderad från.. på ett mer eller mindre aktivt sätt.. för det är ju inte ett aktivt exkluderande att en sittingsbiljett har ett pris där det lönar sig om du dricker alkohol.. det är ju inte menat till att exkludera nyktra personer men det blir ju så för att det kommer ju vara överpris för mig.. Så ja.. det är ofta när det är "inklusive sammanhang".. typ nu när jag skulle boka något spa.. då är det också så.. inklusive cider.. eller ett glas vin.. och då blir jag så här att okej men kommer jag få det billigare om jag inte dricker något vin?

Emmas berättelse visar att det inte bara är individer som exkluderar, utan att även samhället i stort genom sina strukturer bidrar till ett utanförskap. Emmas upplevelse är att samhällsnormen och alkoholtraditionen bidrar till att nykterister blir exkluderade på ett mer eller mindre aktivt sätt. Utanförskap reproduceras alltså på olika sätt; genom kamraters kommentarer och beteenden, men också genom samhällets sätt att hantera nykterhet och alkohol.

Emma använder sig av Labov & Waletzky's element evaluation (Rennstam & Wästerfors 2015:60) när hon strukturerar sin berättelse. Efter att hon har berättat om alkoholnormen i universitetssammanhang kommenterar hon det nyss sagda med meningen "okej men kommer jag få det billigare om jag inte dricker något vin?". Hon problematiserar det hon just berättat och ställer sig frågande till om hon måste rätta in sig i alkoholnormsledet eller inte.

Louise berättar om hennes erfarenheter av att känna sig exkluderad i utelivet på grund av att det många gånger inte finns ett likvärdigt alkoholfritt alternativ till öl att tillgå. Louise berättar följande:

Jag tycker det är lite tråkigt när alla dricker öl.. så är en själv där "nä men jag kan ta en cola".. det känns.. många av de drycker jag dricker när jag är ute är söta drycker.. drinkar och läsk och sånt.. det är mest för att jag tycker att det är gott.. men när alla andra dricker öl så känner man sig lite.. udda. Såklart är man accepterad ändå.. men känslan av att man inte riktigt är en i gänget finns ändå.. barerna borde ha bättre utbud

på ölga drycker som är alkoholfria.. jag har hittat en dryck som de säljer mycket i arabländer.. det är en maldryck med fruktiga smaker, de säljs i XX i små kiosker.. barbican heter den.. jag har aldrig sett den på vanliga ICA.. jag tror att man kan hitta dryckerna där för att människorna som äger kioskerna är från den delen av världen.. jag skulle vilja ha lite mer vuxna smaker att välja på när jag är ute, inte bara barndrycker.. läsk finns ju alltid i miljöer där det serveras alkohol, vilket är bra för då kan jag bara ta.. men läsk är ju mest där för att folk ska kunna blanda alkoholdrinkar.. ja.. jag känner ofta att jag hade velat ha någon vuxnare dryck.. som inte är svindyr..

Louise strukturerar sin berättelse genom att hon en bit in i berättelsen berättar om en vändpunkt, complicating action (Rennstam & Wästerfors 2015:60). Louise beskriver först hur hon uppskattar smaken av de alkoholfria alternativen, sen berättar hon att hon känner sig udda när hon konsumerar dem. Det alkoholfria alternativet går från att vara något som Louise uppskattar till att vara något som försätter henne i en position där hon upplever sig själv som udda.

Berättelsens *hur* visas i Louises ordval och vokabulär; ”udda”, ”inte riktigt en i gänget”, ”barndrycker” och ”vuxnare dryck... som inte är svindyr”. Med ordvalet ”udda” reproducerar Louise en bild av nykteristen som normbrytande, med uttrycket ”inte riktigt en i gänget” reproducerar Louise en bild av nykteristen som socialt exkluderad och genom ordvalet ”barndryck” och ”vuxnare dryck” visar Louise att det finns ett aktivt eller inaktivt exkluderande på dryckesmarknaden vad gäller alkoholfria alternativ. Genom att vara förpassad till barndrycker framställs de svårigheter som möter nykteristen vid socialt umgänge, bilden av en inte fullvärdig medlem i samhället byggs upp i citatet. Louise försöker skapa motstånd mot ett upplevt utanförskap genom att efterfråga rimliga alternativ som inte är ”svin-dyra”.

Berättelserna i forskningsintervjuerna går att likna vid de resultat som en undersökning i Stockholm under 1990-talet kom fram till. Undersökningen visade att nykterister har sämre kontaktnät än individer som konsumerar alkohol. Förklaringarna till detta är bland annat att valet att inte dricka många gånger leder till social isolering (Backhans & Leifman 2001:64; Leifman 1997).

6.2 Berättelser om föreställningar om nykteristen

Ett annat ofta återkommande tema i intervjupersonernas berättelser är berättelser om omgivningens föreställningar om nykterister och intervjupersonernas egna föreställningar om andra nykterister. Denna bild är något som Sofia vill motarbeta, hon berättar följande:

Men eftersom.. det finns en bild.. eller jag har en upplevd bild av att nykterister är det av trauma.. eller typ att det alltid ska vara.. ja men.. nån släkting ska ha dött i alkoholism.. eller att man ska ha en alkis pappa.. jag har typ velat motverka den bilden lite.. för att jag har typ tänkt och haft bilden av mig själv att jag bara är det för att den simpla anledningen att jag vill inte.. men nu har jag verkligen förstått att det kanske finns mer bakomliggande anledningar sedan jag börjat gå hos psykolog och sådär och pratat med andra om det.

Det Labov & Waletzky kallar för complicating action blir tydligt i Sofias berättelse (Rennstam & Wästerfors 2015:60). Sofia strukturerar sin berättelse genom att hon använder sig av en tydlig vändpunkt. Sofia berättar att hon fram tills nu haft bilden av sig själv att hon är nykter på grund av att hon inte vill konsumera droger- eller alkohol, men att hon på senare tid har förstått att det kanske finns andra bakomliggande orsaker till hennes avståndstagande från droger- och alkohol.

När Sofia förklarar bilden som målas upp av nykteristen använder hon familjetrauma som en tolkningsram. Hon exemplifierar med textraden; 'nån släkting ska ha dött i alkoholism'. Sofia formulerar sin berättelse med följande begrepp; '*alkis-pappa*' och '*värsta traumat*'. Genom att Sofia använder sig av dessa ord så förmedlar hon en bild av vad hon upplever vara samhällets förutfattade meningar om nykterister.

Emma berättar att människor i hennes omgivning blir förvånade när hon svarar dem att hon inte har någon speciell anledning till att hon inte dricker, hennes upplevelse är att folk förväntar sig att det ska finnas en bakomliggande anledning till hennes val att leva som nykterist. Emma berättar följande:

Folk frågar ofta varför.. och då säger jag bara att nä liksom jag började aldrig.. och då blir folk lite paffa liksom.. för de förväntar sig att det ska

vara en story.. oavsett om det är en tragisk eller inte.. så förväntar man sig att liksom ‘nämen jag..’ så är det ju lite med veganismen för mig.. det har varit en resa för mig att komma dit medans min nykterhet inte har varit det.. och folk förväntar sig det.. så blir folk lite så ‘nämen oj nähä okej’.. och nu har jag börjat ställa frågan tillbaka att nämen okej men varför dricker du då? För det finns många anledningar till att dricka.. och det är där jag liksom upptäckt att oj hälften har inte ens någon anledning till att dricka.. förutom att de är vana vid det.. Vissa är så här ‘nämen jag gillar att bli full’ och då är jag så här nämen jättekul, då är det en jättebra anledning till att dricka.. eller jag tycker att det smakar gott.. eller jag dricker i de här sammanhangen.. men det finns det inte alltid..

Emma använder sig av berättelseelementet complicating action för att strukturera sin berättelse (Rennstam & Wästerfors 2015:60). Hon berättar att hon gått från att vara någon som får sin nykterhet ifrågasatt till någon som ifrågasätter andras alkoholkonsumtion. En vändpunkt i berättelsen uppstår då Emma går från att vara normbrytande i en alkoholnorm till att aktivt ifrågasätta normen och inte på ett lika självklart sätt leva i normen.

Emma skapar mening av sina erfarenheter genom att prata om detta som varit en förändring i hennes sätt att förhålla sig till omgivningens frågor gällande varför hon inte konsumerar alkohol. Emma använder story-begreppet som resurs när hon konstruerar sin berättelse för att poängtera hennes upplevelse av omgivningens föreställningar.

Sofia berättar i sin intervju att hon inte lockas speciellt mycket av nyktra evenemang och att hon har föreställningar om andra nykterister som tråkiga. Sofia berättar följande:

Av min erfarenhet.. så tänker jag att när någonting skyltas med att det är nyktert.. så är det kanske ett sammanhang där det i vanliga fall skulle konsumeras alkohol.. men att.. man just den kvällen ska köra nyktert.. till exempel ett nyktert rave eller en nykter klubbkväll.. i sammanhang som ofta associeras med alkohol och att det då tydliggörs att det är nyktert.. såna upplever jag inte att det finns så jättemånga.. men det finns ju massa grejer man kan göra som nykter.. just nu kommer jag dock inte på någonting.. vernissage? asså.. det är inte som att det väller

över.. men jag ser det då och då.. typ RFSL.. RFSU har grejer.. men.. när det är nyktra rave blir det ofta så cringeigt "vi blir höga på livet" och det ska alltid göras en grej av det.. så.. jag upplever det inte som att det finns lockande och coola sammanhang som är nyktra.. oftast är det grejer som jag som nykterist tänker "där kommer det bara vara skittråkiga nykterister som typ har bokcirkel".. jag har verkligen en stereotyp framför mig.. typ nykter filmvisning.. popcorn och läsk 10 kronor.. man känner inte direkt klackarna i taket.. till och med jag som har börjat tänka på att arrangera en klubb i XX har tänkt "ingen skulle komma om det var nyktert" det skulle dra så mycket mindre folk om det var ett nyktert sammanhang och det suger.

Sofia målar upp bilden av nykteristen som tråkig genom ordval som "skittråkiga nykterister". Ironiska understatement används; "popcorn och läsk 10 kronor" och "inte direkt klackarna i taket" för att förstärka berättelsens poäng. Sofia reproducerar vissa bilder av vad det innebär att vara nykterist genom att använda orden; "skittråkiga nykterister", "bokcirkel" och "nykter filmvisning". Sofia "tar på sig" och internaliserar omgivningens syn på nykteristen som tråkig.

Sofia kommenterar sin berättelse medan hon berättar, genom att hon kommenterar det nyss sagda så tillför hon en värdering. Sofia berättar inledningsvis att hennes upplevelse är att nyktra rave ofta bara blir pinsamt, därefter lägger hon till kommentaren; "vi blir höga på livet". Att Sofia använder sig av berättelseelementet evaluation på detta sätt ökar förståelsen för Sofias erfarenhet av nyktra fester (Rennstam & Wästerfors 2015:60). Kommentaren "vi blir höga på livet" kan tolkas vara ett redskap som Sofia använder sig av för att positionera sig och förtydliga hennes ställning gentemot andra flummiga nykterister.

Ross (1977) hävdar att nykterister utsätts för social isolering och blir exkluderade på grund av att omgivningen har föreställningar om dem som tråkiga. Ross hävdar att omgivningens föreställningar om att nykterister upplevs som trista har sin grund i att nykterister inte lever ut på samma sätt som berusade personer. Louise berättar i sin intervju att hon är påverkad av samhällsnormer och att hennes syn på andra nykterister har påverkats av att hon lever i ett samhälle med alkoholträdion. Följande citat är från Louises intervju;

Jaha.. att typ barer och sånt skulle ha nyktra evenemang? Haha gud min första instinkt är typ "gud vad tråkigt".. det hade säkert varit jättekul typ.. men ja.. nä jag vet inte det låter inte så fett.. jag kan tänka om andra som inte dricker.. "släpp loss lite".. jag är jättepåverkad av det också.. och det får jag påminna mig själv om.. jag själv.. jag själv.. juste.. jag är inte tråkig.. typ så där.. varför ska man då vara på en bar? om det är nyktert.. då kan man ju bara gå till något mer najs ställe.. och vara nykter.. eller kanske karaoke i och för sig.. kanske nykter karaoke hade kunnat vara en grej.. jag ser ingen poäng att vara på just en bar.. då känns det som att man är där enbart för att prove a point.. det finns ju inget självändamål att just en bar som är till för alkohol ska vara nykter.. men sen så finns det ju många andra ställen att vara på.. folk är ju vana att gå ut och ta en öl.. och vad gör man istället? och det vet jag inte vad folk gör istället.. jag går ju typ ut och tar en öl.. men så dricker jag bubbelvatten.. sen kanske det borde finnas mer ställen som jag vet inte.. nattfik.. där man bara kan sitta och hänga och chilla och dricka typ te.. jag har ju varit och spelat biljard en gång och då drack jag upp allt deras vatten.. jag har lyckats fylla ut mitt liv med meditationsgrejer men det kanske inte är för alla.. om man ska ses och gå ut en fredag då finns det ju inte så mycket alternativ då får man ju gå ut och ta en öl eller vara hemma.. jag tycker att det borde finnas fler alternativ.. som inte är lika stökiga som en bar..

Även i detta citat används "den tråkiga nykteristen" som tolkningsram. Men i citatet gör Louise motstånd genom att poängtera att hon inte är tråkig och att bilden av nykteristen som tråkig är felaktig och missvisande.

Berättelsen får en tydlig vändpunkt, complicating action, när Louise går från att beskriva andra nykterister som tråkiga till att poängtera och belysa att hon som är nykterist faktiskt inte är tråkig. Berättelsen får en vändpunkt som innebär en problematisering av bilden av nykterister, bilden av nykterister blir mer komplex (Wästerfors & Rennstam 2015:60).

Intervjudeltagarna i Sato (2004:33) och Bayley et al., (2013) bekräftar det som Louise berättar i ovanstående berättelse. Intervjudeltagarna i studierna upplever att deras avståndstagande från alkohol inte accepteras av omvärlden och att det finns en uppfattning i samhället att nykterister

är tråkiga, intervjudeltagarna beskriver vidare att de vill motverka den felaktiga och negativa uppfattningen om nykterister som finns i samhället. Oavsett om intervjupersonerna identifierar sig med bilden av nykteristen som tråkig eller inte så upplever man att man måste förhålla sig till den (Bayley et al 2013). Av rädsla att uppfattas som tråkig så berättar några intervjupersoner att de undviker att tala om sin nykterhet (Sato 2004:34).

6.3 Berättelser om den nyktra livsstilens minskade attraktion

I intervjuerna framkom berättelser om den nyktra livsstilens minskade attraktion. Anna berättar följande i sin intervju:

För det första.. när jag tänker på min ungdomstid så hade jag ju himla mycket roligt.. man träffade nyktra ungdomar från hela Sverige.. vi hade tätläger.. så det var betydelsefullt.. en sommar arbetade jag i XX och jag kände inte en människa.. och då hade man alltid en tillhörighet när det fanns en nykterhetsförening.. de hittade alltid på något kul.. jag har alltid sett det som en trygghet.. Men ja.. nu går det utför.. i XX ser vi att det kommer nästan inga medlemmar på nykterhetsmötena... vad det beror på vet jag inte.. kontinenten kanske har blivit mer tillgänglig. Europa.. det är en självklarhet för ungdomar idag att man ska.. dricka för att ha roligt.. tyvärr.. hur man nu inte vill behålla sina sinnen.. det är knäppt.. jag tror att tillgängligheten är större idag.. det betyder nog mycket.. unga idag.. har ju betydligt bättre ekonomi än vad unga hade förr.. och ja.. alla dessa öl-bilar.. det kanske har påverkat..

Anna använder samhällsutvecklingen för att förklara den nyktra livsstilens minskade attraktion. Anna berättar att hon tror att alkohol- och droger blivit mer tillgängligt samt att ungdomar fått bättre ekonomi över tid och att detta varit en bidragande faktor till nykterhetsrörelsens tillbakagång.

Anna strukturerar sin berättelse med elementet evaluation (Rennstam & Wästerfors 2015:60). Anna kommenterar sin berättelse och säger; ”hur man nu inte vill behålla sina sinnen”, genom denna kommentar förtydligar hon för mig som åhörare vad hon tycker om beslutet att konsumera alkohol och förtydligar sin oförståelse gentemot detta, enligt henne, irrationella beteende.

Bromme (1979:55) skriver om nykterhetsrörelsens minskade attraktivitet och menar att det är svårt att ge ett konkret svar på vad minskningen beror på. Bromme skriver vidare att han tror att det kan finnas ett samband mellan att samhället fått en ökad grad av social och ekonomisk trygghet samt ökningen av disponibla inkomster och nykterhetsrörelsens minskade attraktivitet (Ibid.). När Anna berättar använder hon sig av tid som enhet för att förtydliga berättelsens poäng. När Anna berättar om sina erfarenheter av alkoholens allt större roll i ungdomars liv skapar hon mening i sina erfarenheter.

6.4 Berättelser om valet att avstå från alkohol- och droger

I samtliga intervjuer framkommer berättelser om valet att avstå från alkohol- och droger. Intervjupersonernas berättelser delas nedan upp under tre rubriker: nykterhet som konsekvens, nykterhet som livsstil och nykterhet som statement.

Karlsson, Holmberg & Weibull (2018:383) skriver om valet att avstå från alkohol- och droger och reflekterar över vad det är som gör att människor väljer att leva ett nyktert liv. Författarna skriver att en del människor lever ett alkohol- och drogfritt liv på grund av att man vill ta avstånd från det njutningsinriktade förhållningssättet, alkoholkonsumtion ses som något moraliskt förkastligt. Författarna skriver vidare att moraliserande argument är sällsynta i debatten idag, men att det finns många som ser individuell ansvarslöshet som ett problem förknippat med alkoholkonsumtion (Ibid.).

6.4.1 Nykterhet som konsekvens av något

Louise är uppväxt med en återhållsam alkoholkonsumtion i hemmet. Hennes mamma och bror är nykterister och hennes pappa dricker mycket lite och sällan. Louise berättar att hon fått med sig sin syn på alkohol hemifrån genom att hennes mamma bland annat har berättat för henne att alkohol är ett gift:

Det har varit.. det var ganska enkelt för mig att bli nykterist för att..
det dricks inte så mycket i min familj.. mamma dricker inte heller
alls.. hon är mer än så.. hon är inte aktivist liksom.. hon vill bara inte
ha i sig några gifter.. så ja.. jag hade hört om alkohol hemifrån..
hemifrån och att jag tänker själv.. jag menar.. det finns ju en anledning
att det finns åldersgräns på det.. det är liksom inte meningen att barn

ska dricka det.. så.. ja.. jag tror mamma hade sagt att det är ett gift..
ja.. Asså hon är såhär, hon dricker liksom inte kaffe och det gör inte
jag heller och inte te ens en gång.. hon är liksom.. eller.. pappa dricker
inte heller mycket, utan det är bara om det ska vara en lite finare
middag då dricker han.. men det är aldrig mycket. Så det har varit lätt
liksom, så det är en faktor, det har aldrig riktigt funnits i mitt liv. Och
sen var jag aldrig en som var mycket på fester och sånt när jag var
tonåring heller, mest för att jag typ bodde lite utanför orten där skolan
låg i, så jag blev inte riktigt.. det blev såhär jobbigt för mig att åka in
på festerna.. om jag nu skulle varit inbjuden.

Louise berättar om alkohol som ett gift, genom att hon använder det ordvalet så positionerar hon sig gentemot alkohol. Louise använder sin barndom som tolkningsram för att hon idag lever som nykterist. Louise berättar att hennes mammas nyktra livshållning har påverkat hennes val att leva ett alkohol- och drogfritt liv.

Louise kommenterar löpande sin berättelse för att betona vad hon menar och understryka det nyss sagda (Rennstam & Wästerfors 2015:60). Genom att Louise strukturerar sin berättelse på detta sätt så förtydligar hon för mig som intervjuare. Efter att Louise berättat om alkohol som ett gift så kommenterar hon det nyss sagda och säger; ”det finns ju en anledning att det finns åldersgräns på det”. Louises kommentar kan tolkas som ett sätt för henne att rationalisera sitt beslut att inte dricka alkohol, både för henne själv och för mig som intervjuare.

Ingrid konsumerade tidigare alkohol- och droger och berättar i sin intervju att hennes val att avstå från alkohol- och droger grundar sig i att hon började uppmärksamma regelbundna negativa konsekvenser i sitt liv i samband med sin konsumtion. Ingrid berättar följande:

Anledningen att jag valde att vara nykter var att jag hade lite problem innan med.. alkohol- och drogkonsumtion .. och.. asså det är ju för att kunna rycka upp mitt liv över huvud taget liksom.. för jag har inte riktigt kunnat göra det så länge jag har.. inte varit nykter liksom.. typ kunna fokusera på att komma framåt i mitt liv.. fokusera på saker som jag bryr mig om och sånt där liksom.. det började väl påverka lite för mycket till och med relationer till en viss del liksom.. så ja.. det har betytt väldigt, väldigt mycket för att komma tillbaka till den jag är och mina mål och

motivationer och vad jag vill göra i livet.. liksom.. det har varit avgörande liksom.. men också för mina egna risktaganden som jag haft liksom i kombination med onykterhet.. mitt beslut kom mest inifrån.. asså så här.. det kom liksom från mig.. men.. det krävs ju ändå en del uppmuntran från yttre.. alltså anledningen från första.. jag hade gjort ett försök tidigare år att vara nykter.. och varit nykter några veckor liksom.. men sen så gick jag för att söka hjälp av psykolog liksom och de skickade vidare mig till beroende.. eller så här.. öppenvårdsmottagning... för folk som är beroende.. liksom så här.. så då blev det lite.. då bestämde jag mig bara.. att jag skulle bli nykter liksom.. för det hade ändå varit på gång liksom.. efter lite incidenter under tidigare året.

Ingrid använder sitt tidigare missbruk som tolkningsram för att hon idag lever som nykterist. Ingrid berättar om valet att avstå från alkohol- och droger som nödvändigt för att kunna ”*rycka upp sitt liv*”. Genom detta sätt att skapa mening kring sin nykterhet reproduceras vissa ideal gällande att en människas alkohol- och drogkonsumtion måste vara måttlig eller obefintlig för att livet ska fungera inom vissa ramar. Ingrid använder även uttrycket ”*komma framåt i livet*” som uttryck för att förklara alkohol- och drogers påverkan på personlig utveckling.

Ingrid strukturerar sin berättelse med hjälp av elementet complicating action (Rennstam & Wästerfors 2015:60). Berättelsens vändpunkt är när Ingrid berättar att hon kom i kontakt med en psykolog som skickade vidare henne till en enhet för beroende. När Ingrid introducerat vändpunkten så kommenterar hon det nyss sagda genom att säga; ”då bestämde jag mig bara.. att jag skulle bli nykter”. En möjlig tolkning är att Ingrid genom att strukturera sin berättelse på det sättet, vill förmedla och förtydliga att hennes kontakt med beroendeenheten var betydelsefull för henne.

6.4.2 Nykterhet som livsstil

I intervjuerna framkom berättelser om ett aktivt val och avståndstagande från alkohol för bland annat hälsans skull. Anna berättar att hon försöker leva så hälsosamt som möjligt i sitt liv och att det därför kommer naturligt för henne att avstå från alkohol. I följande citat används hälsan för att motivera nykterhet som livsstil. Anna berättar följande:

För det första så tycker jag det är ganska sunt att undvika alkoholen.. som har så många negativa effekter på kroppen.. det påverkar lever och njurar.. jag har försökt att leva så hälsosamt som möjligt.. motionerat.. gymnastiserat.. och ja rökning.. det är också en sån där sak jag tagit avstånd ifrån.. umgås man i kretsar så lever man såhär.. det är en självklarhet.. så ska man vara ett gott föredöme för sina barn inte minst.. nä.. det blev naturligt.. och det kanske hade varit helt annorlunda om min man inte hade varit det.. då hade nog jag också ramlat dit.. men han var ju väldigt.. det fanns inte i hans tanke att dricka.. det påverkar en mycket när man är ung, vilka man möter.. och ja min mamma.. hon påverkade mig mycket.. det var ju hon som skrev in mig...

Vändpunkten, complicating action, i Annas berättelse kommer när hon slutar prata om sitt val att leva som nykter som en självklarhet och istället lyfter att hennes man eventuellt kan ha påverkat henne till att leva som nykter. I berättelsen öppnar Anna upp för att det finns en risk att även hon trillat dit och blivit alkoholkonsument om hon inte träffat sin man. Vändpunkten innebär att alkohol förändras från något helt otänkbart till något som hade kunnat vara aktuellt och möjligt under andra omständigheter.

Anna använder hälsa som tolkningsram när hon förklarar varför hon idag är nykterist. Karlsson, Holmberg & Weibull (2018:377) skriver att det är vanligt att nykterister ser hälsoproblem med att konsumera droger- och alkohol och att vissa nykterister väljer att leva som drog- och alkoholfria på grund av att de anser att substanserna har negativa effekter på kroppen.

6.4.3 Nykterhet som ställningstagande

Utöver berättelser om hälsomotiv framkommer även berättelser i intervjuerna om nykterhet som ett aktivt val. Emma berättar att hon är uppväxt i en familj där både hennes mamma och pappa har konsumerat alkohol och att hon ifrågasatt den alkoholtradition som finns i Sverige och kommit fram till att hon inte vill vara en del av den. Emma berättar följande:

Jag har alltid varit väldigt säker i mitt val och varit väldigt nöjd med det.. däremot så kan jag tycka synd om folk som inte riktigt har gjort ett

val.. man började dricka när man var ung och sen har man vant sig vid det.. och så tar man inte tag i att ifrågasätta sig själv.. jag har gjort väldigt många aktiva val allmänt.. jag har liksom ifrågasatt hur jag har levt för att komma fram till hur jag vill leva.. jag tror att många uppfattar det som att nykterister.. liksom.. antingen aldrig har levt.. att man bara liksom är väldigt skyddad eller liksom att man varit alkoholist.. och liksom blivit nykter.. Jag har väl typ en annan typ av ingång till det hela.. och då upplever jag att folk blir så ställda.. och liksom.. det är nästan lite obekvämt för folk att prata med mig om det ibland.. för att dom har inte någon bra anledning till att fortsätta dricka.

Emma använder sig av berättelseelementet evaluation på ett antal ställen i berättelsen (Rennstam & Wästerfors 2015:60). Hon inleder med att berätta att hon är säker och nöjd med sitt val att leva som nykter och lägger sedan till kommentaren; ”däremot så kan jag tycka synd om folk som inte riktigt har gjort ett val”. Genom att Emma lägger till denna kommentar så förmedlar hon en bild av att hon har gjort ett bättre val i livet.

Emma använder det egna aktiva valet som tolkningsram för sin nykterhet (jfr. Jönson 2001). Genom att beskriva nykterheten som ett aktivt val framställer Emma sig själv som självständig och stark – det är andra som det är ”synd om”, som ännu inte valt bort ett ”dåligt” livsval.

Sofia berättar även hon om sina erfarenheter av att leva i en alkoholtradition, hon tror att livskvaliteten hade höjts generellt i samhället om det inte hade funnits en så stark norm. Sofia berättar följande:

Jag tror att livskvaliteten generellt hade höjts i samhället om det inte hade funnits en så stark norm.. jag vet inte.. jag saknar att man pratar om alkohol på en mellannivå.. istället pratar man om hur extremt farligt allting är.. asså så här att alla dricker sig inte redlösa och kör ihjäl någon.. men det kan vara lika farligt att dricka på ett ställe där du liksom tappar bort din trygghet och liksom inte vet om du kommer hem.. jag vet inte vad som hade varit ett bra sätt.. men.. många gånger pratar man om det på ett så extremt sätt.. och då kan man inte relatera.. då kanske man tänker att “nämen jag är inte en sån som kör ihjäl människor” jag

kör inte ens bil.. man pratar ju mycket om rattfylla till exempel.. det finns ju liksom initiativ som vit jul och sånt nu.. liksom.. där man är så.. att jag som förälder ska inte dricka.. för det är barnens högtid.. och det tycker jag är superbra.. men samtidigt är det också så här.. att.. jaha.. dricker du annars då? och ja.. hur beter du dig annars? om du känner att du behöver så här.. en gång om året för att visa hur stark du är som nykter.. indikerar det liksom att du inte vet hur du konsumerar din alkohol runt dina barn annars liksom.. så ja.. det ska lika mycket vara ett val att dricka som att inte dricka.. det ska inte vara ett undantag att vi just denna högtiden så dricker vi inte men alla andra gånger så gör vi det.. det blir liksom.. det är många av mina utländska kompisar som pratar jättemycket om att vi har en skev alkoholkultur här i Sverige.. för att vi har sån 0 - 100 liksom.. vi jobbar skitmycket sen så super vi skallen av oss.. det är ju inget annat land man riktigt gör så i.. där är alkoholen liksom.. bättre eller sämre.. mycket mer en del av kulturen.. man dricker lite här och var.. man dricker lite på dagen.. det kanske inte är bättre.. men att där blir det avdramatiserat på ett annat sätt.. det finns många sätt att avdramatisera alkohol för att förhindra den typen av extrem alkoholkonsumtion vi har..

Sofia använder berättelseelementen complicating action och evaluation när hon strukturerar sin berättelse (Rennstam & Wästerfors 2015:60). Vändpunkten i Sofias berättelse kommer när hon problematiserar konceptet *vit jul*, inledningsvis berättar hon att hon tycker idén med vit jul är jättebra. Därefter uttrycker hon oro över att det finns ett fenomen som kallas vit jul, Sofia ställer sig frågande till hur mycket föräldrarna dricker i vanliga fall om de känner behov av att ha en vit jul. När Sofia utmanar konceptet med vit jul genom att kommentera; ”*jaha.. dricker du annars då? och ja.. hur beter du dig annars?*” så använder hon sig av berättelseelementet evaluation. Med den kommentaren så tolkar jag att Sofia vill förtydliga hennes oförståelse för att ett sådant fenomen finns.

Sofia anlägger i citatet ett samhällsperspektiv på alkohol, hon menar att farlighetsretoriken som samhället använder sig av är grunden till att människor inte kan se samband mellan sin egen alkoholkonsumtion och sitt eget risktagande. Sofia använder uttrycket ‘jag är inte en sån som

kör ihjäl människor” för att förklara berättelsens poäng och poängtera sin positionering gentemot alkohol.

7. Resultat

Syftet med denna studie var att analysera hur personer som lever ett alkohol- och drogfritt liv berättar om sin nykterhet. Studiens första frågeställning var; *hur berättar intervjupersonerna om valet att avstå från alkohol och droger?* och studiens andra frågeställning var; *vilka berättelser om det alkoholfria livet framträder i intervjuerna?* Studien genomfördes med narrativ metod och teori för att belysa intervjupersonernas narrativ. I analysdelen användes begreppen meningsskapande och tolkningsramar för att analysera hur intervjupersonerna berättade om sin nykterhet, samt så har berättelseelementen *complicating action* och *evaluation* använts för att analysera hur intervjupersonernas berättelser är strukturerade.

7.1 Narrativ – berättelsernas struktur

Genom att analysera intervjupersonernas berättelser med berättelseelementen *complicating action* och *evaluation* så har studien belyst hur narrativen i studien är strukturerade. Att analysera narrativens struktur har resulterat i en ökad förståelse för hur drog- och alkoholfria människor gestaltar och upplever sin fysiska och sociala värld. Detta då de drog- och alkoholfria människorna i konstruktionen av sina berättelser förklarar, förnekar och poängterar sina erfarenheter vilket säger något om berättaren och berättarens värld. Studien visar vidare att intervjupersonerna använder sig av elementen i olika ordningsföljd men på liknande sätt.

7.2 Tolkningsramar och meningsskapande i berättelserna

De *tolkningsramar* som intervjupersonerna använde sig av när de berättade om sitt val att leva som nykter var; barndom, tidigare missbruk, den goda hälsan och det aktiva valet. Att intervjupersonerna använt sig av olika tolkningsramar för att beskriva sin nykterhet kan förstås som att det finns olika anledningar och bakgrunder till valet att leva som nykter. Att intervjupersonerna använder sig av olika tolkningsramar vid sina berättelser kan bidra till en ökad förståelse för att det finns olika anledningar till att man som människa väljer att leva ett drog- och alkoholfritt liv. Ovanstående tolkningsramar svarar på studiens första frågeställning; *hur berättar intervjupersonerna om valet att avstå från alkohol och droger?*

Genom att analysera intervjupersonernas berättelser med begreppet *meningsskapande* har studien bidragit till en ökad förståelse för vad drog- och alkoholfria människor pratar om och vad drog- och alkoholfria människor anser ha varit avgörande vändpunkter och/- eller viktiga händelser i deras liv. Att analysera nykteristers berättelser av deras erfarenheter av att leva som nyktra i ett samhälle med alkoholtradition har varit givande ur flera perspektiv: dels för att deras berättelser säger något om deras sätt att tolka världen och dels för att det säger något om hur bilden av ”nykteristen” reproduceras i samhället. Vissa erfarenheter var återkommande i intervjupersonernas berättelser vilket resulterade i analysens fyra rubriker; *berättelser om exklusion i sociala sammanhang, föreställningar om nykteristen, den nyktra livsstilens minskade attraktion* och *berättelser om valet att avstå från alkohol och droger*. Genom att studiens empiri har analyserats med begreppet meningsskapande så har studien belyst vad alkohol- och drogfria människor upplever. Intervjupersonernas berättelser innehåller rädsla att bli utstött på grund av att man inte dricker, erfarenheter av att ha ljugit på grund av att man inte vill avslöja att man inte dricker alkohol och erfarenheter av det inte är ekonomiskt fördelaktigt att vara nykterist i vissa universitetssammanhang. Vidare innehåller berättelserna bilden av nykteristen som tråkig, som en produkt av genomlevt trauma och som någon som aldrig har ”upplevt livet”. Genom att analysera studiens empiri med begreppet meningsskapande så har studiens andra frågeställning besvarats; *vilka berättelser om det alkoholfria livet framträder i intervjuerna?*

8. Avslutande diskussion

I detta avslutande kapitel kommer jag att diskutera nykterism som fenomen på ett mer allmänt plan och återkoppla till min problemformulering där jag uttryckte att nykterism i flera studier närmast framställs som en avvikelser.

Valet att vara nykter kan som citaten i analysen visar skildras genom varierande termer; antingen som *ett aktivt ställningstagande* eller mer som *ett resultat av något*. I vissa berättelser framställdes nykteristen som en aktiv samhällsmedborgare som är kritisk mot rådande normer och strukturer i samhället, medan i andra framställdes nykteristen som en produkt av uppväxt- och hemförhållanden. Detta sätt att presentera livsberättelser kan även ses som en illustration av en klassisk samhällsvetenskaplig skiljelinje, den mellan individen som aktör eller individen som ett mer passivt offer för strukturer (Eliasson-Lappalainen et al., 2015: 25–26).

En av studiens centrala resultat är just detta: nykteristers livsberättelser om sina val att avstå alkohol utspelas i ett samhälle där alkohol, och andra berusningsmedel inte bara ger intryck av att vara en tradition, utan närmst vara normativa. Intervjupersonerna i denna studie, liksom i andra studier, visar sig förhålla sig till denna norm när berättelsen presenteras. Det är alltså svårt att bortse från denna alkoholkultur när nykterister förklarar och försvarar sina val. Till en början hade jag själv svårt att veta hur jag skulle förhålla mig till denna dikotomi, men under studiens gång har jag istället försökt göra den produktiv, alltså använda den analytiskt. Jag hoppas att jag själv inte har reproducerat denna dikotomin genom min studie.

Att föra en diskussion om nykterism som avvikande beteende upplever jag vara aktuellt efter att ha tagit del av både nykteristernas berättelser samt efter att ha tagit del av mycket av den forskning som finns tillgänglig inom området nykterism. Många studier presenterar nykterism som en avvikelse och reproducerar bilden av nykteristen som samhällsavvikare. Backhans & Leifman (2001) skriver om två typer av nykterister; den traditionella nykteristen som blir socialt isolerad på grund av sitt avvikande beteende, och nykteristen som är nykter på grund av dålig psykisk ohälsa och sociala problem, där avhållsamhet är en del av deras utanförskap. Författarna använder bland annat ohälsa som tolkningsram för att förklara fenomenet nykterism. Alkoholtraditionen i samhället problematiseras många gånger i alltför låg grad vilket medför en onyanserad och något förgivettagen bild av alkohol. Genom att problematisera alkoholkulturen blir det nyktra valet inte avvikande i samma utsträckning, utan kan vara ett livsval i sin egen rätt, av vilket skäl det än må vara. Samhällsförändringar mer generellt, exempelvis invandring och förändrade ideal och vanor, kan också påverka hur valet att avstå alkohol framstår. Detta val influeras således av de normer och värderingar som råder i ett givet samhälle och kan därigenom komma att förändras.

8.1 Förslag på vidare forskning

Den forskning som gjorts med nykterister som studieobjekt är begränsad och i många fall relativt inaktuell. Mycket av den forskning som finns är utförd under 1900-talet, jag har funnit ett antal vetenskapliga artiklar som är producerade under 2000-talet och endast ett fåtal artiklar som är producerade under 2010-talet. Mycket av den forskning som finns tar på ett alldeles för

tydligt sätt avstamp i alkoholnormen och redan där påbörjas bilden av nykteristen som samhällsavvikare. Framtida forskning inom ämnet bör förhålla sig mer neutralt till fenomenet och inte på samma självklara sätt utgå från samhällsnormer då detta ännu mer cementerar bilden av nykteristen som avvikare.

Referenslista

- Alvesson, Mats (2011) *Intervjuer – genomförande, tolkning och reflexivitet*. Malmö: Liber.
- Backhans, Mona & Håkan Leifman (2001) Vem blir nykterist? *Sociologisk Forskning*, 38 (1): 58–91.
- Bayley, Mariana & R. Herring & Rachel Hurcombe (2014) 'But no one told me it's okay to not drink': A qualitative study of young people who drink little or no alcohol. *Journal of Substance Use*, 19(1/2), 95-102.
- Becker, H. S. (1963) *Utanför; avvikandets sociologi*. Lund: Arkiv förlag.
- Boström Gunnel & Karin Nykvist (2004) *Levnadsvanor och hälsa - de första resultaten från den nationella folkhälsoenkäten Hälsa på lika villkor*. Statens folkhälsoinstitut.
- Bromme, Rolf (1979) Nykterister blir mobbade i sällskapslivet. I: Hans L Zetterberg & Sven Lundkvist & Åke Lindgren & Rolf Bromme. *Nykterhetsverige: en livsstilsstudie*. Johanneshov: Sober.
- Bryman, Alan (2011) *Samhällsvetenskapliga metoder*. 2., [rev.] uppl. Malmö: Liber.
- Denscombe, Martyn (2018) *Forskningshandboken: för småskaliga forskningsprojekt inom samhällsvetenskaperna*. Lund: Studentlitteratur.
- Eliasson-Lappalainen, Rosmari & Katarina Jacobsson & Anna Meeuwisse & Hans Swärd (2008). Socialvetenskapliga forskningstraditioner – en introduktion. I: Meeuwisse, Anna & Hans Swärd & Rosmari Eliasson-Lappalainen & Katarina Jacobsson (red.). *Forskningsmetodik för socialvetare*. 1. utg. Stockholm: Natur & kultur
- European Commission (2010) *EU citizens' attitudes towards alcohol. Special Eurobarometer 331*. Brussels: European Commission.
- Gillham, Bill (2005) *Research interviewing: the range of techniques*. Maidenhead: Open University Press.
- Glanz, Karen & Jay Maddock (2005) The relationship of proximal normative beliefs and global subjective norms to college students' alcohol consumption. *Addictive Behaviours*, 30, 315–323.
- Holstein, James A. & Jaber F. Gubrium (1995) *The active interview*. Thousand Oaks, Calif.: SAGE.
- Holstein, James A. & Jaber F. Gubrium (1997) *The new language of qualitative method*. New York, N.Y.: Oxford University Press.
- Holstein, James A. & Jaber F. Gubrium (2000) *The self we live by: narrative identity in a postmodern world*. New York: Oxford University Press

Hydén, Lars-Christer (1997) De otaliga berättelserna. I: Hydén, Lars-Christer & Hydén, Margareta (red.). *Att studera berättelser: samhällsvetenskapliga och medicinska perspektiv*. 1. uppl. Stockholm: Liber.

Härkönen, Janne T. & Pia Mäkelä (2010) Changes in the norms guiding alcohol use in the Finnish general population over the past 40 years. *Addiction Research and Theory*, Vol 18, No. 4, s. 392-408.

IOGT-NTO (2019) *Medlemslöfte* [<https://www.iogt.se/medlemssidor/>]. Hämtat: 2020-01-02].

Johansson, Anna (2005). *Narrativ teori och metod: med livsberättelsen i fokus*. Lund: Studentlitteratur

Justesen, Lise & Nanna Mik-Meyer (2011) *Kvalitativa metoder: från vetenskapsteori till praktik*. 1. uppl. Lund: studentlitteratur

Järvinen, Margaretha (2005) Interview i en interaktionistisk begrepsramme. I: Järvinen, Margaretha & Nanna Mik-Meyer. *Kvalitative metoder i et interaktionistisk perspektiv. Interview, observationer og dokumenter*. Kbh.: Hans Reitzels Forlag.

Järvinen, Margaretha & Christoph Houman Ellergaard & Anton Grau Larsen (2013) Drinking Successfully: Alcohol Consumption, Taste and Social Status. *Journal of Consumer Culture*, 14 (3).

Jönson, Håkan (2001) *Det moderna åldrandet. Pensionärsorganisationernas bilder av äldre 1941–1995*. Doktorsavhandling. Lund Dissertations in Social Work 2. Lund: Socialhögskolan, Lunds universitet.

Karlsson, David & Sören Holmberg & Lennart Weibull (2018) Värderingsmönster bakom alkoholopinionen. I: Andersson, U., Carlander, A., Lindgren, E. & Oskarson, M. (Red.), *Sprickor i fasaden*. Göteborgs universitet: SOM-institutet.

la Cour, Peter & Niels Christian Hvidt (2010) Research on meaning-making and health in secular society: Secular, spiritual and religious existential orientations, *Social Science & Medicine*, 71, 1292- 1299.

Leifman, H. (1997) *What characterises the abstainers?* Stockholm: ESBRA.

Lilja, John & Sam Larsson & Stefan Borg & Lars Bjerkenstedt & Statens folkhälsoinstitut (2003). *Ungdomsliv, identitet, alkohol och droger: En multidimensionellt och preventivt inriktad kunskapsöversikt med hermeneutiskt-socialpsykologiskt fokus*. Stockholm: Statens folkhälsoinstitut.

Narin Karen & Jane Higgins & Brigid Thompson & Megan Anderson & Nedra Fu (2006) ‘It’s just like the teenage stereotype. You go out and drink and stuff’: hearing from young people who don’t drink. *Journal of Youth Studies*, 9 (3), pp. 287-304.

Pedersen, Willy (2013) Alkoholavholdende – en risikogruppe? *Tidsskrift for Den norske legeforening*, 133:33 – 6.

Rennstam, Jens & David Wästerfors (2015) *Från stoff till studie: om analysarbete i kvalitativ forskning*. 1. uppl. Lund: Studentlitteratur.

Riessman, Catherine Kohler (2008) *Narrative methods for the human sciences*. London: SAGE.

Riessman, C. K. (1997) Berätta, transkribera, analysera – en metodologisk diskussion om personliga berättelser I samhällsvetenskapen. I: L.-C. Hydén & M. Hydén (red.). *Att studera berättelser*. Samhällsvetenskapliga och medicinska perspektiv. Stockholm: Liber.

Ross, Lee (1977) The intuitive psychologist and his shortcomings: Distortions in the attribution process. Academic Press, Vol. 10.

Ryen, Anne (2004). *Kvalitativ intervju: från vetenskapsteori till fältstudier*. 1. uppl. Malmö: Liber ekonomi

Sato, Hanako (2004) *Droger och identitetsskapande – kulturella perspektiv och narkotika i svenska ungdomsgrupper*. Stockholms universitet: SoRAD – Forskningsrapport nr 23.

Sigfridsson, Ingegerd (2005) *Självklara drycker?: Kaffe och alkohol i social samvaro*. Doktorsavhandling, Göteborgs universitet, Etnologiska institutionen.

Skogen, Jens Christoffer & Samuel B. Harvey & Max Henderson & Eystein Stordal & Arnstein Mykletun (2009) Anxiety and depression among abstainers and low-level alcohol consumers. The Nord-Trøndelag Health Study. *Addiction*, 104: 1519–1529.

Statens offentliga utredningar (1971) *Svenska folkets alkoholvanor. Rapport från alkoholpolitiska utredningen 1971:77*. Stockholm: Finansdepartementet

Vulovic, Jimmy (2013). *Narrativanalys*. 1. uppl. Lund: Studentlitteratur

Zetterberg, Hans L (1979) De nyktras livsstilar. I: Hans L Zetterberg & Sven Lundkvist & Åke Lindgren & Rolf Bromme. *Nykterhetsverige: en livsstilsstudie*. (1979). Johanneshov: Sober

Bilaga 1 – Intervjuguide

Inledande frågor

1. Hur gammal är du?
2. Vilken utbildningsnivå har du?
3. Hur länge har du varit medlem i IOGT-NTO Lund?
4. Hur länge har du varit nykter?

Tema: Livsstil

1. Varför är du medlem i IOGT-NTO 1589 Lund?
2. Vad betyder ditt val att leva som nykterist för dig?
3. Vilka faktorer har varit avgörande för dig i ditt beslut att leva som nykterist?

Tema: Normavvikande

1. Hur är din upplevelse av att vara nykter i ett samhälle med stark alkoholtradition?
2. Har du blivit ifrågasatt i ditt val att leva som nykterist?
3. Förtär människor i din umgängeskrets alkohol?

Tema: Samhällsansvar

1. Hur är utbudet med nyktra evenemang i samhället?
2. Finns det insatser du saknar från samhällets sida kopplat till nykterhet?